

This program should include the interaction of innovation, investment, production and financial processes at the enterprises and the need for a phased introduction of innovations.

Keywords: innovation; innovation development; innovation activity of enterprises; strategic planning; investment

REFERENCES

1. A law of Ukraine is «On priority directions of innovative activity in Ukraine», from 08.09.2011, № 3915-VI (2012), *Information of Verkhovna Rada of Ukraine*, №19-20.
2. Cherep A., Vasileva S. (2010), Development of innovative activity is in Ukraine in modern terms, *Electronic scientific professional edition is the «Effective economy»*, 2 (February) (ukr), available at: <http://www.economy.nayka.com.ua/?n=2&y=2010>.
3. Report on the competitiveness of regions of Ukraine 2012, available at: http://www.feg.org.ua/docs/FEG_report_2012_body_ua_20.11.2012.pdf.
4. Amosha A., Zemliankin A. & Moiseiev H. (2006), Subsoil of innovative development. Problems and prospects of co-operation of academic science and education, *Announcer of national academy of sciences of Ukraine*, 10, pp. 3-16 (ukr).
5. Yefremov O. (2012), Theoretical principles of management innovative development of enterprise, *Economy, Management, Enterprise*, 24(1), pp. 82-88 (ukr).
6. Marchenko O. (2008), Determination of necessary and sufficient terms is for innovative development of enterprise, *Issues of the day of Economy*, 6, pp.158-164 (ukr).
7. Parshyna O. (2011), Scientific conception of management of industrial products a competitiveness, *Scientific announcer of the NGU*, 3, pp. 143-148 (ukr).
8. Research of INSEAD: Global index of innovations 2012, available at: http://www.csr-ukraine.org/interes/dosludjennya_insead_global_undeks.html.
9. A state agency is on questions science, innovations and informatization of Ukraine, available at: http://www.uitei.kiev.ua/viewpage.php?page_id=432.
10. Statistical collection is «Scientific and innovative activity in Ukraine» for 2011 (2012), *Government service of statistics of Ukraine*, Informatively publisher center of the State committee of statistics of Ukraine, Kyiv, p. 305.

© Шабельникова Євгенія

Надійшла до редакції 02.07.2013

УДК 330.837.2; 330.831.8

ШАМБОРОВСЬКИЙ ГРИГОРІЙ,

кандидат економічних наук, доцент кафедри міжнародних економічних відносин
Львівського національного університету імені Івана Франка

ІНСТИТУЦІЙНА ТЕОРІЯ ЕКОНОМІЧНОГО ПЛАНУВАННЯ ТА ЇЇ КРИТИКА НЕОАВСТРІЙСЬКОЮ ШКОЛОЮ ЕКОНОМІКИ

Стаття присвячена розгляду сучасних економічних теорій інституціоналізму та лібералізму. Визначені відмінні та спільні методологічні підходи інституційних та неокласичних теорій щодо аналізу поведінки споживачів, менеджменту корпорацій, суті ринкових відносин і проблем державного регулювання. На основі теоретичних положень П. Друкера, Дж. Гелбрейта, Ф. Гайєса, Л. Мізеса автор пропонує розробити концепцію планово-мотиваційного розвитку, яка може бути застосована в Україні для подолання наслідків світової кризи, активізації економічних суб'єктів на внутрішньому й зовнішньому ринках та забезпечення сталого розвитку країни.

Ключові слова: інституціоналізм; лібералізм; неолібералізм; суб'єктивізм; планування; мотивація; технократія; постіндустріальне суспільство.

Постановка проблеми. Дискусія між прихильниками держави й ринку протягом минулого століття призвела до революційних змін у способі виробництва та розподілі багатства в капіталістичних країнах. Ідеї економічного лібералізму були кардинально переглянуті після кризи 1930-х рр. На зміну їм прийшло вчення Дж. Кейнса про державне регулювання економіки, яке в різних модифікаціях панувало майже п'ятдесят років. На хвилі науково-технічного розвитку наприкінці ХХ ст. відбулося відродження ліберальних ідей.

Кризи 1970-х і 1990-х рр. виявили слабкість і вразливість обох економічних учень. Дискусія загострилася під час останньої світової кризи, наслідки якої спостерігаються вже п'ять років. Уряди багатьох країн зазнали невдач у боротьбі з безробіттям, скороченням виробництва та споживання.

Альтернативний погляд на проблеми капіталістичного відтворення пропонують інституціоналісти. Вони розробляють концепції й моделі, які не лише повинні запобігати колапсам економічної системи, але й забезпечити сталий розвиток планети в майбутньому.

В Україні важливим є використання досвіду розвинутих країн, пошук та розробка ефективних теоретичних і практичних заходів стимулювання економічної активності та зростання рівня життя населення. Можливим вирішенням фундаментальних проблем стагнації української економіки може бути впровадження нової моделі економічного розвитку, що ґрунтується на сучасних наукових теоріях інституціоналізму та лібералізму.

Аналіз досліджень та публікацій. У 60-ті роки ХХ ст. з'явилися публікації Р. Арона, П. Друкера, Дж. Гелбрейта, які містили оптимістичні теорії індустріального й постіндустріального суспільства. Основна ідея полягала в тому, що еволюція суспільства здійснюється під сильним впливом науково-технічної революції, яка видозмінює характер і структуру економіки, модифікує структуру інтересів, спричиняє зростання добробуту. Головною роллю у цьому процесі відіграє "суспільство технократів"¹, яке, на думку авторів, здатне прогнозувати й планувати економічні процеси.

Так само розглядали науково-технічний прогрес неоліберали, але, на відміну від інституціоналістів, вони глибше досліджували суть економічних відносин і відзначали їх суб'єктивний та спонтанний характер, стверджуючи, що ринок не піддається плануванню. Засновники неоавстрійської школи Л. Мізес, Ф. Гайек зазначають, що неможливо заздалегідь визначити рівновагу економічної системи та її параметри, оскільки ніхто не володіє достатньою інформацією.

Мета статті: розглянути теорії планування й мотивації П. Друкера, Дж. Гелбрейта, Ф. Гайєка, Л. Мізеса й на цій основі обґрунтувати можливість розробки концепції планово-мотиваційного розвитку, яка може бути застосована в Україні для подолання наслідків світової кризи, активізації економічних суб'єктів на внутрішньому й зовнішньому ринках та забезпечення сталого розвитку країни.

Виклад основного матеріалу. Виходячи з класичної науки, індивіди, керуючись раціональними рішеннями, максимізують корисність споживання, яка вимірюється цінами. На противагу класикам і неокласикам, інституціоналісти заперечують модель "раціональної людини", яка при прийнятті рішень керується винятково корисністю, і закликають втручатися в хід ринкових відносин для досягнення економічної ефективності й розподільчої (соціальної) справедливості.

Інституціоналізм як один із напрямів західної економічної думки виник наприкінці ХІХ - на початку ХХ ст. (лат. *institutum* - установа). Його представники заперечують думку, що розвиток людського суспільства відбувається внаслідок виробничих відносин (відносин власності), а рушійною силою визнають психологічні, соціально-правові чинники. Засновниками інституціоналізму були американські науковці Т. Веблен, Д. Коммонс, У. Гамільтон, англійський економіст А. Гобсон та ін.

Інституціоналісти стверджують, що вчинки й дії людини на ринку спрогнозувати нереально через неможливість урахувати всі чинники (економічні та

неекономічні), що впливають на її поведінку. Для цього потрібно було чітко визначити й математично описати всі мотиви й наміри, що складають основу формування попиту споживачів. Окрім реальних цін, це може бути також очікування майбутніх цін або бажання власника зберегти фірму від ризику. У сучасних умовах не існує ані теоретичних, ані практичних інструментів проведення такого аналізу. Модель також ускладнюється тим, що на економічну ситуацію впливають не тільки ціни; потрібно враховувати такі чинники, як інфляція, безробіття, кризи, політична нестабільність тощо.

Дотримуючись кейнсіанської ідеї про корпоративне володіння інформацією, а також використовуючи методи соціології та психології, інституціоналісти продовжують розвивати теоретичні концепції економічного планування й прогнозування, заснованого на розширенні внутрішнього ринку за допомогою орієнтації на масове споживання.

Вагомий внесок у розвиток інституціоналізму зробив Пітер Фердинанд Друкер (1909-2005) - американський учений австрійського походження; економіст, публіцист, педагог, один із найвпливовіших теоретиків менеджменту ХХ ст. Він показав можливість принципово нових перспектив промислового розвитку бідних багатонаселених країн, особливо при орієнтації національного виробництва на світовий ринок. Його теорія пояснює, чому розвиток гігантських корпорацій переробної промисловості в 1950-60-ті рр. "розсмоктав" масове безробіття, породив систему маркетингу й споживчого кредиту, що відкрило шлях потокам продукції галузей масового виробництва в домашнє господарство й зробило "середні верстви" найманих робітників основними власниками матеріальних багатств [1, с. 184].

У книзі "Нове суспільство: анатомія індустріального ладу" (1951) П. Друкер описав нову "індустріальну систему", у центрі уваги якої знаходиться промислова корпорація, профспілка, менеджмент, розвиток людини й суспільства [2].

Ще одним яскравим представником інституціоналізму був Джон Кеннет Гелбрейт (1908-2006) - видатний американський економіст канадського походження; соціолог і політолог, що зробив вагомий внесок у дослідження сутності й призначення великого бізнесу й корпорацій у ХХ ст. У науці це був революціонер, який критикував старий капіталізм і вказував шляхи його радикального реформування в інтересах більшості.

На думку науковця, особливістю економіки індустріального суспільства є її плановий характер, оскільки в умовах конкуренції планування на рівні корпорацій є необхідністю. Учений розрізняє два види корпорацій: підприємницьку й зрілу.

Підприємницька корпорація, типова для старого капіталізму, залежала від ринкової стихії й керувалася мотивами максимізації капіталістичного прибутку. Сучасна зріла корпорація підпорядковувала ринковий механізм новим цілям, не спрямованим на отримання прибутку. На відміну від підприємницької корпорації, яка продавала товари за ринковими (стихийними) цінами, зріла корпорація сама встановлює ціни, прагнучи до забезпечення своєї автономії, досягнення певних соціальних цілей та ін. Зріла корпорація, як уважає Дж. Гелбрейт, усуває конкуренцію й стихійні ринкові відносини. Вона прагне ліквідувати ринок і забезпечити планове ведення своєї діяльності.

На чолі зрілої корпорації знаходиться не влас-

¹ Технократія (грец. τέχνη, "майстерність" + грец. κράτος, "влада") - ідеологія створення меритократичного суспільства, де влада належить науково-технічним спеціалістам. Ідею технократії як влади науково-технічних спеціалістів описав Торстейн Веблен у соціальній утопії "Інженери та цінова система" (1921) .

ник, а "техноструктура", яка включає науковців, інженерів, технічних спеціалістів, торговельних і рекламних агентів, експертів із громадських зв'язків, лобістів, адвокатів, людей зі спеціальними знаннями і навичками, координаторів, керівників і представників виконавчої влади. Учений вважає, що з приходом техноструктури метою діяльності стає не прибуток, а зростання. Згодом ця мета поширюється на суспільство й державу.

Ідея техноструктури, наділеної абсолютними повноваженнями приймати остаточні рішення, які є законом для функціонування корпорації, була викладена автором у книзі "Суспільство достатку" (1958). У ній стверджується, що характерною рисою американської економіки є її здатність виробляти все, що громадяни бажать і зможуть придбати. Маса товарів створила видимість достатку. При цьому існує невідповідність між товарами особистого споживання та громадськими послугами. Дж. Гелбрейт обурено пише про занедбані будівлі шкіл, забруднені вулиці міст і пропонує, щоб місцева влада спільно з державними службами вживали заходів з надання громадських послуг населенню за такими напрямками: освіта, охорона здоров'я, комунальні послуги, охорона навколишнього середовища тощо [3].

Науковця особливо турбувала проблема безробіття, яку, на його думку, можуть вирішити корпорації, керовані компетентними та висококваліфікованими менеджерами. Саме вони є "мозковим трестом" країни, здатним все розрахувати, передбачити, спланувати й виробити [4, с. 212].

Отже, менеджери можуть забезпечити рівновагу між приватним виробництвом і споживанням, з одного боку, та громадськими послугами - з іншого, оскільки вони найбільш підготовлені для досягнення такої мети. Техноструктура володіє інформацією, як, для кого й у якій кількості виробляти, щоб задовольнити сукупний попит, забезпечуючи баланс між виробництвом і споживанням. У результаті цього досягається повна зайнятість, нормальне функціонування економіки, для якої характерні контрольовані ціни й заробітна плата. За таких умов можливо контролювати й інфляцію. Таким чином, забезпечуватимуться стійкий рівень життя населення та соціальна злагода в суспільстві [5].

Оскільки своїми успіхами будь-яка корпорація завдячує техноструктурі, то фахівці, науковці-менеджери, які входять до її складу, отримують надвисокі заробітки. Це плата за спроможність організації організувати виробництво з низькими витратами і з високими прибутками. Техноструктура повністю підпорядкована інтересам корпорації, пристосовуючи їх до своїх особистих, а "корпорація чудово пристосована до потреб техноструктури" [4, с. 216]. Успіхи науки і техніки стають успіхами техноструктури.

Такою є логіка розвитку сучасної ринкової економіки, заснованої на суспільному та предметному поділі праці, спеціалізації й концентрації виробництва до рівня великих корпорацій і гігантських фінансово-промислових груп, керованих висококонцентрованою і високоорганізованою науковою структурою [5].

Саме планування, на думку Дж. Гелбрейта, приходиться на зміну суто ринковим відносинам. У результаті в суспільстві виникають дві системи: ринкова, яка охоплює переважно дрібні господарства, і система планування, у яку входять корпорації, які тісно взаємодіють із державою.

З огляду на якісно інші об'єктивні умови госпо-

дарського розвитку у XX ст. учений рішуче відкидає догми неокласичної теорії стосовно вільної (досконалої) конкуренції, ринковий механізм саморегулювання економіки, переваги економічної діяльності приватних підприємств.

Науковець різко критикував рейганівську консервативну революцію, яка розкрила невичерпний потенціал ринкових сил і до того ж базувалася на ідеях його опонентів - Мілтона Фрідмана і Фрідріха фон Гайека. "Рейганоміці" він пророкував швидкий і жорсткий крах. Навіть фантастичний двадцятирічний підйом американської економіки не похитнув його переконань щодо переваг планування перед ринком [6].

Гостре соціальне чуття спонукало автора майже півстоліття тому замислитись над наслідками якісних зрушень у соціально-економічному житті західної цивілізації. Як головні особливості сучасного індустріального суспільства Дж. Гелбрейт виокремив значне зниження ролі ринкового механізму й мотивації щодо отримання прибутку. Лейтмотив книги "Нове індустріальне суспільство" звучить так: "Ринок не тільки не є контролюючою силою в економіці, але все більше пристосовується до нестач і потреб організації" [7, с. 20].

Дж. Гелбрейт у своїх численних публікаціях широко вдається до психологічної аргументації. Тип психологічного знання, який використовує вчений як логічний фундамент для своєї економічної концепції, заснований на проблемі потреб. Усе різноманіття потреб людини він ділить на дві великі групи. До першої відносить фізіологічні потреби - утамування голоду, захист від холоду, потребу в житлі, усунення болю. Другу групу складають психологічні потреби, пов'язані з почуттям особистого успіху, рівності, зі звільненням від необхідності думати, із престижем у суспільстві, поліпшенням фізичного самопочуття, покращенням сексуальної привабливості тощо. Автор наголошує на задоволенні "психічних запитів", тобто потреб, що не мають безпосереднього зв'язку з життєдіяльністю організму.

Психологічні потреби на відміну від фізіологічних, як зазначає Дж. Гелбрейт, "чудово піддаються управлінню за допомогою впливу на психіку". Фізіологічні потреби мають об'єктивний характер, вони немінучі. "Якщо шлунок порожній, - пише Дж. Гелбрейт, - то неможливо перекопати людину в тому, що вона потребує не їжі, а розваг" [7, с. 249]. Іншими є психологічні потреби. Вони породжуються у свідомості, а тому всі засоби, здатні впливати на людську свідомість, а іноді й підсвідомість, одночасно можуть стати засобами впливу на її психологічні потреби.

Науковець протиставляє свої ідеї класичній науці й робить це за допомогою поняття "психологічні потреби". До нього в політекономії безперечно вважали тезу про "суверенітет споживача". Адам Сміт (та його послідовники) закріпили в суспільній свідомості думку, що ринок виконує роль передавача волі споживача виробництву. Споживач купує на ринку товари та послуги, виходячи з власних потреб. Залежно від того, який попит на товари, виробництво перебудовується й таким чином орієнтується на потреби людини, підпорядковується волі споживача. Дж. Гелбрейт рішуче виступає проти такого розуміння взаємозв'язків "виробництва - споживач" і доводить зворотню ідею, коли не споживач впливає на виробництво, а виробництво визначає потребу людини й тим самим впливає на її поведінку. "Зви-

чайно, людині може здаватися, що її споживання спричинене винятково тим, як вона сама розуміє задоволення. Але це поверхове й наївне уявлення - результат ілюзій, що виникли унаслідок управління її потребами" [7, с. 263].

Те, що капіталістичне виробництво випускає споживчі товари не для задоволення потреб людей, а як засіб управління їх поведінкою, не викликає в Дж. Гелбрейта почуття протесту, осуду. Навпаки, він намагається довести, що така практика природна й інакше бути не може. Необхідність в управлінні потребами людей він пов'язує з науково-технічним прогресом, який спричинив зрушення в капіталістичній економіці.

Окрема людина служить "індустріальній системі" не тим, що постачає її заощадженнями, як стверджують класичні концепції, а тим, що споживає створені нею продукти. "У жодному іншому питанні, що відноситься до релігії, політики чи моралі, людська особистість не піддається такому всебічному, майстерному і цінному впливу, як у сфері споживання", - зауважує Дж. Гелбрейт [7, с. 75]. Разом із виробництвом товарів фірми докладають активних зусиль, що спрямовані на гарантування їх використання.

Зважаючи на те, що прихильники теорії планування говорять про існування певної структури, яка знає, чого насправді хоче індивід, логічно можна припустити, що існує інша структура, яка знає мотиви першої. Така логіка наводить на думку про існування суперрозуму чи таємної організації, яка б знала і виконувала наперед встановлені цілі. Але ким? На це питання можна лише відповісти у межах альтернативних теорій або релігій, які ми не будемо розглядати в цій статті.

Обставина суб'єктивності, а також відсутність інформації про рівноважні ціни в майбутньому спонукала прихильників лібералізму виступити проти інституційних ідей утручання в ринкові відносини, а особливо в ринковий механізм цін.

Прихильники раціональних теорій переконані, що моделі маніпулювання поведінкою споживача не можуть бути застосовані як основні інструменти стимулювання економічного зростання й боротьби з безробіттям, оскільки вважають, що при прийнятті кінцевого рішення індивід керується здоровим глуздом, орієнтуючись лише на доступні ресурси.

Один із відомих засновників неокласичного напрямку в економічній науці, представник Кембриджської школи економіки Альфред Маршалл (1842-1924) наголошував, що люди зазвичай у повсякденному житті мають здатність керуватися здоровим глуздом. "Рухомі притаманними нашій натурі мотивами, усі ми - знатні й прості, освічені й неосвічені, кожен у своєму середовищі - прагнемо зрозуміти закономірності людських вчинків і пристосувати їх для своїх власних цілей, або корисливих, або безкорисливих, благородних чи нікчемних", - пише він [8, с. 78].

Основою методології неокласиків, послідовників австрійської школи економіки, є суб'єктивізм, який передбачає, що "приватний досвід індивідів є безумовним базисом фактичного знання". Суб'єктивізм означає переконаність у тому, що людські справи - у всій своїй складності - починаються із задумів індивідів, які, базуючись на власних уявленнях про світ, визначають, кожен для себе, альтернативні можливості використання наявних засобів для досягнення результатів. У найзагальнішому розумінні неоліберали вважають, що процес мислення та прий-

няття рішень безпосередньо не визначається зовнішніми подіями [9].

Спрощеним поясненням про закономірності поведінки індивідів інституціоналістів і соціалістів неоліберали протиставили власну теорію індивідуальної поведінки (праксеологію), основи якої були закладені Людвігом фон Мізесом (1881-1973) - видатним австрійським економістом, засновником неолібералізму, реформатором австрійської школи економіки.

На думку вченого, істина повинна формуватися дедуктивним способом, на основі абсолютно правильних і реальних відомостей про поведінку людей, аксіом. При цьому знання, втілене в аксіомах, може бути отримано тільки інтроспективно і воно не є емпіричним. Із базисних аксіом праксеології представники неоавстрійської школи зазвичай визначають такі: про раціональність поведінки суб'єктів (причому раціональність передбачає наявність в індивідів цілей і впевненості в можливості їх досягнення); про різноманітність смаків і можливостей людей у тимчасовій протяжності всіх дій індивідів та їх орієнтованості на невизначене майбутнє; про здатність людей корегувати свою поведінку залежно від обставин й очікуваних результатів.

Л. Мізес стверджував, що раціональні економічні розрахунки потребують перевірки за допомогою "прибутку - збитку". Якщо фірма отримує прибуток, вона використовує ресурси ефективно, якщо отримує збиток - неефективно. Без таких сигналів економічний агент не має інструменту, щоб перевірити доцільність своїх рішень. Він не може визначити альтернативні витрати при рішенні того чи іншого виробництва. Ефекти механізмів цін суттєво важливі. Учений також показав, що приватна власність на засоби виробництва необхідна для того, щоб згенерувати ціни [10].

Інституційна взаємодія, на якій засноване постіндустріальне суспільство, на думку багатьох сучасників, створює можливість розроблення плану й упровадження певних стандартів і нормативів.

Однак діяльність техноструктури досить часто має негативні наслідки, що проявляється в безцільному використанні й марнуванні ресурсів, інфляції, монополізації ринку.

Такі інструменти державного регулювання, як викуп державних облігацій, реорганізація банківської системи, протекціоністські заходи здатні виконувати поставлені завдання щодо "перезапуску" економічної системи й встановлення ефективної рівноваги. Однак їх використання вимагає від керівників, які приймають рішення про перерозподіл доходу, відповідальності, чесності, дотримання етичних норм, установлених "правил гри" і законів.

Висновки

Характерною рисою постіндустріального суспільства, до якого прагнуть розвинуті країни, є істотне посилення економічної активності держави. Ліберали та інституціоналісти погоджуються в тому, що держава потрібна, щоб гарантувати встановлену соціально-економічну рівновагу.

Незважаючи на всі розбіжності в поглядах неолібералів та інституціоналістів щодо мотивації індивідів і значення ринкової конкуренції в економічному зростанні, їх об'єднує теза про обмеженість емпіричних методів моделювання економічних процесів. Вони погоджуються в тому, що люди взаємодіють між собою залежно від ситуації, обставин, настрою й бажань, тому спрогнозувати майбутню

ціну майже неможливо. Розділяють їх методи й механізми забезпечення рівня цін.

В Україні важливо впровадити інноваційну, ефективну, "швидку" модель економічного зростання, яка б, з одного боку, задовольнила потреби населення, а з іншого, мотивувала економічних суб'єктів до інвестиційної діяльності. За умови фахової розробки та апробації, запропоноване теоретичне положення може стати основою для формування нової наукової концепції економічного розвитку, заснованої на теоріях мотивації та планування.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Шевченко О. Історія економіки та економічної думки: сучасні економічні теорії / О. Шевченко - К. : Центр учбової літератури, 2012. - 280 с.
2. Drucker P. The new society; the anatomy of the industrial order / P. Drucker. - London : Heinemann, 1951. - 339 p.
3. Galbraith J. The affluent society / J. Galbraith. - Houghton : Mifflin Boston, 1958. - 368 p.

Шамборовский Григорий

кандидат экономических наук, доцент кафедры международных экономических отношений Львовского национального университета имени Ивана Франко

ИНСТИТУЦИОНАЛЬНАЯ ТЕОРИЯ ЭКОНОМИЧЕСКОГО ПЛАНИРОВАНИЯ И ЕЕ КРИТИКА НЕОАВСТРИЙСКОЙ ШКОЛОЙ ЭКОНОМИКИ

Статья посвящена рассмотрению современных экономических теорий институционализма и либерализма. Определены отличительные и общие методологические подходы институциональных и неоклассических теорий относительно анализа поведения потребителей, менеджмента корпораций, сути рыночных отношений и проблем государственного регулирования. На основе теоретических положений П. Друкера, Дж. Гэлбрейта, Ф. Хайека, Л. Мизеса, автор предлагает разработать концепцию планово-мотивационного развития, которая может быть применена в Украине для преодоления последствий мирового кризиса, активизации экономических субъектов на внутреннем и внешнем рынках и обеспечения устойчивого развития страны.

Ключевые слова: институционализм; либерализм; неолиберализм; субъективизм; планирование; мотивация; технократия; постиндустриальное общество.

Shamborovskyi Grygorii,

Candidate of Economic Sciences, Associate Professor of International Economic Relations Department, Ivan Franko Lviv National University

INSTITUTIONAL THEORY OF ECONOMIC PLANNING AND CRITICISM USING THE NEO-AUSTRIAN SCHOOL OF ECONOMICS

The article is devoted to the modern economic theories of institutionalism and liberalism. Distinct and common methodological approaches of institutional and neoclassical theories in analyzing consumer behavior, management of corporations, the nature of a market economy, and the problems of state regulation are defined.

The article deals with the theory of industrial and post-industrial society, according to which evolution is strongly influenced by the scientific and technological revolution, which alters the nature and structure of the economy, modifies the structure of interest, and causes an increase in prosperity. The main role in this process is played by the "society of technocrats," which is able to predict and plan economic processes.

The author opposes institutional theories of planning, neoliberal claims about limitations, and the subjectivity and spontaneous character of people's knowledge. He agrees with the thesis that the market does not yield to planning and it is not possible to determine in advance the balance of the economic system or to specify its parameters because no one has enough information for this.

The article analyzes the views of institutionalists and neoliberals on the needs of individuals and argues that it is possible to use introspective methods in modeling economic processes. Based on the theories of P. Drucker, J. Galbraith, F. Hayek, L. Mises, the author proposes to develop the concept of planning and motivational development.

Keywords: institutionalism; liberalism; neoliberalism; subjectivism; planning; motivation; technocracy; post-industrial society.

4. Борисов Ф. Хрестоматия по экономической теории / Ф. Борисов. - М. : Юристъ, 1997. - 533 с.

5. Петрова Ю. Дж. К. Гэлбрейт [Электронный ресурс] / Ю. Петрова, О. Красова. - Режим доступа : http://www.e-reading.org.ua/bookreader.php/89713/Petrova_-_Dzh.K._Gelbreit.html.

6. Шиманська О. Джон Гелбрейт - видатний теоретик нового індустріального суспільства / О. Шиманська // Вісник Тернопільського національного економічного університету. - 2011. - № 1. - С. 170-177.

7. Гэлбрейт Дж. К. Новое индустриальное общество. - М. : Прогресс, 1976. - 397 с.

8. Маршалл А. Принципы политической экономии. - М. : Прогресс, 1983. - Т. 1. - 415 с.

9. Shand A. The capitalist alternative: an introduction to neo-Austrian economics / A. Shand. - New York : University Press, 1984. - 242 p.

10. Роквелл Л. Чому австрійська економічна школа має значення? [Електронний ресурс] / Л. Роквелл. - Режим доступу : <http://www.mises.org.ua/articles/38-lew-rockwell/8-why-austrian-economics-matters.html>.

REFERENCES

1. Shevchenko A. (2012), *History of economics and economic thought: modern economic theories*, Center of Literature, Kyiv, 280 p.
2. Drucker P. (1951). *The new society: the anatomy of the industrial order*, Heinemann, London, 339 p.
3. Galbraith J. (1958). *The affluent society*, Mifflin Boston, Houghton, 368 p.
4. Borisov E. (1997). *Reader for Economic theory*, Yurist, Moscow, 533 p. (rus).
5. Petrova Ju., Krasnova O. J. K. *Galbraith*, available at: http://www.e-reading.org.ua/bookreader.php/89713/Petrova_-_Dzh.K._Gelbreit.html. (rus).
6. Shymanska O. (2011). John Galbraith – a prominent theorist of the new industrial society, *Journal of Ternopil National Economic University*, № 1, pp. 170-177. (ukr).
7. Galbraith J. (1976). *The new industrial state*, Progress, Moscow, 397 p. (rus)
8. Marshall A. (1983). *Principles of Political Economy*, Progress, Moscow, 415 p. (rus).
9. Shand A. (1984). *The capitalist alternative: an introduction to neo-Austrian economics*, University Press, New York, 242 p.
10. Rockvell L. *Why Austrian Economics Matters*, available at: <http://mises.org/page/1444/Why-Austrian-Economics-Matters>.

© Шамборовський Григорій

Надійшла до редакції 24.06.2013

УДК 94:797.5 (47=57) "19"

АЛІЄВА ЕЛЬМІРА,

аспірант Донецького національного університету

АЕРОКЛУБИ СРСР НАПЕРЕДОДНІ ВЕЛИКОЇ ВІТЧИЗНЯНОЇ ВІЙНИ: НА МАТЕРІАЛАХ ДОНБАСУ

Статтю присвячено темі оборонно-масової роботи в СРСР напередодні Великої Вітчизняної війни, зокрема її окремому аспекту - авіаційному навчанню цивільного населення через мережу аероклубів. Акцент зроблений на політиці комуністичної партії та радянського уряду стосовно авіації та авіаспорту і її реалізації на практиці в аероклубах Донбасу. У статті проаналізовано нормативну базу з формування мережі аероклубів СРСР, їх мережу в цілому по країні та на території Донбасу, рівень матеріально-технічного забезпечення.

Ключові слова: аероклуб; Товариство друзів повітряного флоту; Авіахім; ТСОАВІАХІМ; СРСР.

Постановка проблеми. Минуле ХХ ст. називають століттям авіації, коли давня мрія людини про підкорення Всесвіту отримала своє втілення в життя. По всіх країнах Європи тоді поширювалась "епідемія" захоплення авіаспортом, парашутним та планерним спортом, яка підтримувалася на державному рівні, особливо на території СРСР. На жаль, у ХХІ ст. як державна влада, так і громадські організації не докладають достатньо зусиль щодо їх популяризації, хоча ці корисні способи проведення вільного часу могли б стати реальною альтернативою популярним у наш час комп'ютерним іграм та багатогодинному перегляду телевізійних програм. З метою звернення до корисного досвіду попередніх поколінь автором статті буде проаналізовано діяльність аероклубів напередодні Великої Вітчизняної війни, як у цілому по країні, так і на території Донбасу.

На сьогодні авіацію ТСО України представляють 26 організацій, серед них: 2 аероклуби, 12 авіаційно-спортивних клубів і 10 авіаційно-технічних спортивних клубів [1]. Безумовно, провідним серед них є Центральний аероклуб України ім. О. Антонова в Києві. Величезний досвід виховання крилатих патріотів України має Харківський аероклуб ім. В. Гризодубової, який у 2010 р. відсвяткував своє 85-річчя. 26 власних і спільного базування аеродромів та злітно-посадкових майданчиків України випускають

у небо майже дві сотні спортивних літаків, гелікоптерів та планерів [1]. Але все ж таки, незважаючи на наведені показники, нині авіація на аматорських засадах не користується такою популярністю в населення, як у передвоєнні роки.

Стан розробленості проблеми. Історіографічний доробок з окресленої проблематики далеко не повний. Історія авіаційних гуртків, повітроплавання, парашутного спорту здебільшого розглядалася фрагментарно, і то в контексті якоїсь більш широкої проблематики. В історіографії досліджуваної проблеми можна виділити три традиційні етапи: перший охоплює період кінця 1920-х - середини 1950-х рр., другий - другу половину 50-х - першу половину 80-х рр. ХХ сторіччя, третій, сучасний етап, починається з 1985 року. Ця схема збігається з великомасштабною періодизацією вітчизняної історичної науки, яка в основному відповідає головним етапам історії суспільства. Наприкінці 20-х - 40-х рр. ХХ ст. світ побачили книжки, брошури й статті, у яких була зроблена спроба розкрити практичні питання організації оборонно-масової роботи, у тому числі й авіаційних гуртків; у працях цього періоду наголошувалося на провідній ролі Комуністичної партії в оборонно-масовій роботі [2]. ХХ з'їзд КПРС, постанова ЦК КПРС "Про подолання культу особи і його наслідків" відкрили нові можливості для об'єктивного дослідження